

TÍÐARGREIN

utsetning at en helt ny grunnlov bare kan komme i stand gjennom en konstituerende forsamling tilsvarende den som udarbejdede den eksisterende.”

Hetta má skiljast so, at Smith er ivandi í mun til eina manngongd, har heilt nýggj skipan verður samtykt bara á parlamentariskum støði (sum eftir § 112 í norsku grundlógini ella § 57 í stýrisskipanarlógini) uttan at ákalla tann mest grundleggjandi myndugleikan – her fólkið umboðað á grundlógargevandi fundi.

Síðan argumenterar Smith fyri, hví tað eru góðar grundir til at seta ein grundlógargevandi fund (eisini kallað eitt konvent, sum er ein bólkur av beinleiðis umboðum fyri fólkið, helst meira umboðandi enn parlamentið) um Noreg nú skuldi viljað havt eina heilt nýggja grundlóg heldur enn bara broyting. Eisini sigur hann, at tað virkar upplagt, at ”Stortinget – og helst velgerne gjennom folkeavstemning – må inn i en senere fase...”

At enda grundgevvur Eivind Smith fyri, at tað ber til at viðtaka eina nýggja grundlóg eftir manngongdini fyri broyting, um hetta er viljin. V.ø.o. hóast broytingarreglan ikki er mest uppløgd til eina heilt nýggja grundlóg, so ber hetta til, um man við skipanini vil signalera kontinuitet heldur enn nýbyrjan. Hann visir m.a. á, at tað eru dømi úr Norðanlondum (Danmark, Svøríki og Finnland) um, at helt nýggj skipan eisini er samtykt við at nýta broytingarregluna í gomlu grundlógini.

Flutt til okkara viðurskifti er niðurstøðan hjá Eivind Smith sostatt øvugt av henni hjá Løgtingsskriv-

stovuni. Løgtingsskrivstovan sigur § 57 í stýrisskipanarlógini vera einastu lógligu leiðina at ganga, eisini tá vit viðtaka nýggja skipan; Smith sigur hinvegin § 57 vera møguliga – kunna nýtast – í mun til eina nýggja skipan, men at hetta í slíkum føri bara er ein møguleiki, sum kann veljast, men at tað er meira upplagt at kenna seg leysan av § 57, tí § 57 er bara um broyting, ikki um samtykt av nýggjari skipan.

Eisini bókin ”The Endurance of National Constitutions” frá 2009 (sum er úrslit av umfatandi komparativari gransking hjá Tom Ginsburg v.fl.) ger s. 55-59 sama skilnað sum Smith millum broyting innan verandi karmar (sum virðir broytingarreglu í broyttu skipanini) og hetta at spreingja karmarnar og viðtaka nýggja grundlóg/stjórnarskipan (leyst av gomlu broytingarregluni).

Tað er ikki so lægið, at m.a. Eivind Smith visir slíka skepsis móti at nýta eina reina parlamentariska broytingarmannagongd (sum í § 112 í Noregi ella § 57 í Føroyum) til at viðtaka heilt nýggja skipan. Tí eitt parlament er ein minni grundleggjandi myndugleiki enn fólkið sjálvt. Fólkið er tann stovnandi (konstituerandi) myndugleikin, sum ikki sjálvur er stovnaður, men parlamentið er tann stovnaði (konstitueraði) myndugleikin, sum bara hevur avleiddar heimildir.

Tað er, sum Smith eisini lýsir tað (s. 91), heimspekiliga avbjóðandi at greina, hvussu ein stjórnarskipan yvirhvørur kann standa á tryggarigrund. Innlýsandi er, at broytingarreglan ikki kann gera tað, tí broytingarreglan er partur av skipanini sjálvari, er innsett (kon-

stituerað) við skipanini, og kann tí ikki sjálv grunda skipanina. Okkurt, sum liggur áðrenn skipanina og broytingarregluna má gera tað arbeiðið. Onki betri boð er uppá tann pallin, sum mest grundleggjandi grundar og heimilar eini stjórnarskipan, enn sjálvt demokratið – sjálvt fólkið á fólkaatkvøðu. Sum Smith sigur (s. 91):

”Det ideologiske grunnlaget som dominerer vår tid, er henvisningen til folkesuverenitet. Folket bestemmer selv hvordan fellesskabet skal styres, eller med andre ord: Det gir seg selv en konstitution.”

Politisku og fólkaræðisligu virðini í okkara tíð eru tískil ímóti Løgtingsskrivstovuni. Tann fólkaatkvøðan, sum er besti ella einasti lögfrøðiligi grundvøllur at grunda nýggja stjórnarskipan á, pínir Løgtingsskrivstovuna; tí fólkaatkvøðan hevur ikki heimild í trínægri lögtingslóg.

Eisini James Madison, faðirin at amerikonsku samveldisgrundlógini, sigur í The Federalist Papers nr. 40 frá 1788 (sum svar uppá líknandi kritikk, sum Løgtingsskrivstovan nú setir fram, at nýggja skipanin má fylgja broytingarregluni í tí gomlu) at fólkið við síni góðkenning vil lekja allan lögfrøðiligan iva um heimildina. Hetta tí at fólkið er hægsta kelda til allar lögfrøðiligar reglur í einum samfelag.

Givin tann fortreyt, at vit tosa um eina nýggja skipan og ikki bara broyting av verandi, so er Løgtingsskrivstovan púasta uttan lögfrøðiliga heimild til at mæla til burturvísing av uppskotinum hjá Framsókn og Tjóðveldi. Tá tað er væl og virðiliga grundgivið fyri omanfyri, at stjórnar-

skipanaruppskotið við elementi 1., 2. og 3. er ein nýggj og onnur skipan í mun til simplu 1. element grundlógina stýrisskipanarlógina, so mugu vit leggja til grund sum próvfast, at Løgtingsskrivstovan handlar í heimildarloysi.

Sjálvt um talan einans var um at broyta verandi stýrisskipanarlóg, átti Løgtingsskrivstovan ikki at verið so sannførd um støðu sína. Framstandandi teoretikarar, sum amerikanski Akhil R. Amar (”The Consent of the Governed: Amending the Constitution Outside Art. V”, Columbia Law Review, s. 457, 1994), meina ikki, at broytingarreglan í grundlógini kann standa einsamøll sjálvt í spurningum um at broyta verandi grundlóg. Hetta tí, at broytingarreglan kann ikki standa yvir fólkinum beinleiðis á fólkaatkvøðu. Ein ørgrynna av amerikansku samveldislíma-statunum hava í eldri tíð broytt sínar grundlógir uttan mun til broytingarregluna í teimum galdandi skipanunum; hetta er eisini hent í førum sum við okkara stýrisskipanarlóg, har bara tingið kundi broyta eftir broytingarregluni, men har fólkaavvaldur tjóðfundur (konvent) er kallaður saman at gera útkast at leggja beinleiðis fyri fólkið (Sí Roger Sherman Hoar, Constitutional Conventions, 1917, s. 38 og fram).

Einasta veruliga grundgevingin fyri at kenna seg bundnan at eini broytingarreglu sum henni í § 57 í stýrisskipanarlógini er til tað endamál at forða fyri, at støðan hjá stýrisskipanarlógini sum hægri lóg verður undirgrivin. Men í ítøkiliga førinum kann sigast, at var stjórnarskipanaruppskotið einans nýggj stýrisskipanarlóg, so er ein fólkaatkvøða millum 6

og 12 mðr. eftir tingsamtyktina sum viðtøkuregla í § 56 og seinni broytingarregla í § 57 í uppskotinum munandi betri háttur enn seinna tingsamtyktin í § 57 í verandi stýrisskipanarlóg til at skapar trekleika og demokratiskan legitimitet; v.ø.o. ein enn betri háttur til at geva henni støðu sum hægri lóg.

Samanumtikið eru avgerandi argumentini fyri at vera bundin av § 57 í stýrisskipanarlógini sera ivasom í mun til eina skipan í framhaldi av verandi stýrisskipanarlóg, og tey eru als ikki at fáa eyga á, um vit leggja okkara veruleika til grund, at stjórnarskipanaruppskotið er ein nýggj og onnur skipan og ikki eitt framhald av stýrisskipanarlógini.

Stjórnarskipanararbeiðið hevur mist moment, og Tjóðveldi og Framsókn áttu tí ikki at trivialiserað hetta týðningarmikla prosjekt við at júka upp í saman í oyrað eini samgongu, sum kortini ikki tekur undir við tí ella hevur slíkar raðfestingar.

Tað fyri framtíðina mest syrgiliga er, at tað eydnaðist Løgtingsskrivstovuni at gera tað lögfrøðiliga og politiskt púra absurda bluffið at fáa tingmenn at taka undir við – og eftir øllum at døma at trýsta uppskotsstillararnar úr Tjóðveldi og Framsókn at góðtaka – at broytingarreglan í § 57 í lögtingslógini um stýrisskipan er ein ævig forðing fyri, at lögtingslógin sjálf verður til eina fólksins lóg, ella at ein onnur og seinni fólksins lóg um stjórnarskipan nakrantíð kann koma í lag.